

A közgazdaságtant áthatja a tautológiai elemzés

- **Kiegészítő jegyzet a 'Közgazdaságtan mint alkalmazott matematika és politikai gazdaságtan' című cikkhez**

MORITA Tsuneo

A kortárs közgazdaságtanban, ahol a matematikai elemzés vált uralkodóvá, a modellelemzés, amely leegyszerűsíti a valóságot, hogy a meglévő matematikai tételek alkalmazhatók legyenek, és bizonyos következtetéseket von le az egyszerűsített premisszákból, a kutatók eredményeinek értékelésének mércéjévé vált. A normatív elemzés tipikus példája, hogy olyan problémát találnak, amelyre egy matematikai tétel alkalmazható, és modellezik azt, ahelyett, hogy a reálgazdaság tényszerű elemzésén alapuló modellt építenének. Ez nem más, mint a priori idealizmus.

A matematikai modellezésben a hangsúly a logikai konzisztencián van, de aligha számít, hogy a modell mennyire jól tükrözi a valóságot. Ez a matematikában és a logikában rendben van, de a társadalomtudomány területén az eredmény elmarad a várttól. Sok matematikai közgazdász, aki alkalmazott matematikai elemzéssel foglalkozik, nem nagyon érdekli a valós szociális gazdaság. Azok a matematikai közgazdászok, akiket nem érdekel a társadalom, és a normatív elemzésben merülnek el, nem társadalomtudósok. Kevésbé vannak tudatában annak, hogy ők társadalomtudósok. Ők alkalmazott matematikusok, akiknek kutatási témái absztrakt és képzeletbeli gazdasági problémák. Ezért nyilvánvaló, hogy az ilyen kutatók kutatásai nem képesek pontosan megragadni a reálgazdaságot, és nem tudnak hozzájárulni a szakpolitika kialakításához.

Röviden, nem csak a marxi közgazdaságtan romlott le és veszítette el létjogosultságát. A nem-marxi közgazdaságtan is ahelyett, hogy a valóságot megragadó társadalomtudománnyá vált volna, inkább normatív modellelemzéssé degenerálódott. A marxi közgazdaságtan exegetikussá fajult, míg a nem-marxi közgazdaságtan a normatív elemzés csapdájába esett, és ennek következtében mindkettő elvesztette a valóság elemzésére való képességét. Különösen a téves szekuláris gazdasági érvek elterjedése mögött Japánban a kortárs közgazdaságtan hanyatlása áll, amely mint társadalomtudomány eleve hibás. A marxi közgazdaságtanhoz hasonlóan a nem-marxi közgazdaságtan sem képes elemezni és elképzelni a valós gazdaságot és társadalmat, ami lehetetlenné teszi a történelmi valóság elméleti megfontolását.

A kortárs közgazdaságtanban, ahol a normatív elemzés dominál, az értelmetlen tautológiai állítások ismétlődnek, nemcsak a modellelemzésben, hanem az elméleti

elemzésben is. Ezek mind azon az elemi tévedésen alapulnak, hogy a normákat összekeverik a valósággal.

Idézzünk néhány tipikus példát.

A meghatározás és az ok-okozati összefüggés összekeverése

Japánban a politikusok és közgazdászok között létezik egy olyan érvelés, hogy a fogyasztást a fogyasztási adó (VAT) eltörlésével is ösztönözni kell, mivel a fogyasztás bővülése növeli a GDP-t. Egyes akadémikusok és politikusok olyannyira hangoztatják ezt, hogy azt állítják: "aki nem képes megérteni egy ilyen egyszerű összefüggést, az bolond".

Az az érvelés, amely szerint a fogyasztás bővíti a GDP-t, azon a definíciós képleten alapul, miszerint a bruttó hazai termék (GDP) egyenlő a bruttó hazai kiadásokkal (GDE). Ez a képlet egy makrogazdasági számviteli egyensúlyt fejez ki, és azon a felismerésen alapul, hogy a termelés és a kiadások ex post (utólagos konzisztenciális kapcsolat) megegyeznek. Ez egy utólagos könyvviteli egyenleget fejez ki, és nem mondja meg, hogy az egyes kiadási tényezők milyen gazdasági és társadalmi feltételek mellett nőnek vagy csökkennek. A könyvelési egyenleg egy definíciós összefüggést jelent, és nincs további jelentése. Ezért nem több, mint tautológia azt állítani, hogy ha a fogyasztási kiadások növekednek, akkor a GDP egy definíciós egyenlet szerint nőni fog, anélkül, hogy tisztáznánk azokat a társadalmi-gazdasági feltételeket, amelyek mellett a tartós fogyasztás növekedni fog.

A hiba ebben az érvelésben ott rejlik, hogy a definíciós egyenletet oksági egyenletként értelmezzük. Anélkül, hogy elemeznénk, "milyen társadalmi-gazdasági feltételek mellett növekedne tartósan a fogyasztás", ez az érv nem több, mint egy értelmetlen tautológiai állítás. Egy téves érvelés alapján sürgetni a fogyasztási adó csökkentését vagy eltörlését, nem nevezhető megfelelően indokolt politikának. Az Abe japán miniszterelnök kormányzása alatt követett Abenomics-politika ilyen egyszerű állításon alapult, és még Abe lemondása után is fennmaradt. A legradikálisabb politikai párt, a "Reiwa" az áfa eltörlését követeli, és a Kommunista Párt is a fogyasztási adó csökkentését szorgalmazza, populizmusba menekülve, hogy versenyre keljen a radikális Reiwával.

Zűrzavar a könyvelési egyenleg és a valós harmonizáció között

Ez a fajta tautologikus érvelés nem korlátozódik a GDP-vitára. E tévhit gyökere a közgazdaságtan önellentmondása, amely nem tesz, vagy nem tud egyértelmű különbséget tenni a könyvelési egyensúly és a valós gazdasági egyensúly között. A könyvelési egyenleg a hitel-adósság viszonyok rögzítése a számviteli könyvekben, ami ex-post

konzisztens viszonyokat (hipotetikus egyensúlyi állapot) fejez ki. Sok közgazdász tárgyalja ezt az utólagos és előzetes egyensúlyt anélkül, hogy a kettő között egyértelmű különbséget tenne. A kettős könyvvitelen alapuló könyvelési egyensúly egy számviteli szabály (definíció), a gazdasági tranzakciók vagy gazdasági tevékenységek eredményeinek rögzítésére vonatkozó szabály. Egyszerűen arról van szó, hogy valakinek a tartozását valaki hiteleként könyvelik el. Ez nem jelenti azt, hogy a valós tranzakciók vagy gazdasági tevékenységek harmonikusan ellentmondásmentes állapotban vannak. Csak az egyes tranzakciók elemzésével lehet megállapítani, hogy milyen a tényleges gazdasági tevékenység. A könyvelési egyenlegek nem jelentik azt, hogy a tényleges gazdasági tevékenységek harmóniában vannak. Csak azt jelenti, hogy akár van probléma a tényleges tranzakciókkal, akár nincs, a hitelek és tartozások könyvelése úgy történik, hogy a bevételek és kiadások egyenlőek a gazdasági szereplők között.

A közelmúltban T. Yamamoto, a "Reiwa" vezetője azzal érvelt, hogy az államkötvény a kormány adóssága, de egyben a nép követelése is, és ezért nincs semmi baj az államkötvények kibocsátásával, akár hatalmas összegben is. Ezt az érvet már jó ideje az Abenomics védelmében hozták fel, és az államkötvények tömeges kibocsátását mentegetve azt hangoztatták, hogy "a felhalmozott adósságprobléma nem létezik". Most, hogy az Abenomics valójában összeomlott, a radikális párt vezetője, Yamamoto mégis ennek az érvelésnek a híve lett. Ez az érv azonban szintén tautológia, amely összekeveri a formális számviteli szabályokat a valósággal, és tévedésének gyökere abban rejlik, hogy összekeveri a könyvelési egyensúlyt (az utólagos konzisztenciát) a valóság egyensúlyával.

Az államkötvényeket a kibocsátó kötelezettségeként és a tulajdonos eszközeként tartják nyilván. Az a tény, hogy kettős könyvvitelt alkalmaznak, nem vezet arra a következtetésre, hogy a nagy mennyiségű BOF kibocsátása nem jelent problémát. Az a tény, hogy a hiteleket és adósságokat megfelelően könyvelik, valamint az adósságfelhalmozás nemzetgazdaságra gyakorolt hatása teljesen más kérdés.

Az államkötvények jelzáloggal fedezett értékpapírok, amelyeket a jövőbeli adóbevételek biztosítanak. Ezért, hacsak a jövőbeli adóbevételek nem növekednek jelentősen, ezeket a jelzáloggal fedezett értékpapírokat nem fogják visszaváltani. Hasonlóképpen, az az érv, hogy "nincs probléma mindaddig, amíg van elég nemzeti megtakarítás a felhalmozott adósság fedezésére", szintén helytelen. Ez egy másik érv, amely az államadósság hatalmas felhalmozását védi. Ha az államadósság törlesztése nem teljesül, akkor a háztartási megtakarítások végül eltűnnek. Ez azt jelenti, hogy a háztartási megtakarítások egyszerűen az államadósság biztosítékául szolgálnak, amelynek nincs esélye a visszafizetésre. Történelmileg a hiperinfláció az államadósság és a háztartási követeléseinek törléséhez vezetett. Ki örül ennek?

A vállalati számvitel és a nemzetgazdasági számvitel közötti zavar

Mi alapján állítja Takuro Morinaga közgazdász, hogy "Japánban nincs költségvetési hiány", és "vallási-fiskális fundamentalizmusként" bírálja a Pénzügyminisztériumot a költségvetési egyensúly javítását célzó kiadáskorlátozó intézkedések miatt. Egyetlen érvelése az, hogy az ország 1000 trillió jent meghaladó felhalmozott adóssága megfelelezhető, ha az ország 500 trillió jenes teljes vagyonával szemben beszámítjuk. Ráadásul, ha az államkötvények nagy részét a Japán Bank tartja, akkor a valós adósság nulla, és Japán pénzügyei rendkívül stabilak. Ezért a költségvetési kiadások visszafogására vonatkozó "kiegyensúlyozási elv" fundamentalista gonoszság. Ez egy nagyon furcsa érv. Ha valaki egy nemzetközi konferencián ilyen érvet hozna fel, nevetségessé válna.

Ezt az érvet azonban nem T. Morinaga fedezte fel, hanem Yoichi Takahashi, aki az Abenomics szószólójaként vált híressé. Takahashi azonban nem magától fedezte fel ezt az érvet.

Egyes amerikai és európai kutatók összehasonlító tanulmányokat végeztek, amelyek az egyes országok mérlegének elkészítésével elősegítik az állami vagyonnal való hatékony gazdálkodást. A tanulmány kiszámítja az állami vagyont és összehasonlítja azt az állami kötelezettségekkel (pl. IMF, *Fiscal Monitor-Managing Public Wealth*, 2018. október). Ez a kutatás nem rendelkezik az adatok megbízhatóságával, és nem veszi figyelembe a felhalmozott adósság társadalmi-gazdasági hatását, és az érintett nemzetközi szervezet megjegyzi, hogy egyedi kutatási tanulmányról van szó. Ráadásul a tanulmányok célja nem az, hogy a felhalmozott adósságot kicsinek tüntessék fel, ahogyan Takahashi és Morinaga teszik, hanem az állami vagyon kezelésének javítása, és az, hogy felhívják a figyelmet az állami vagyon hatékony felhasználására.

A tanulmányi dokumentáció az egyes országok nyers mérlegét számítja ki, és Japán államháztartási mérlegét nem deficitesnek, hanem pozitívnak könyvelik el. Y. Takahashi kapva kapott ennek a kutatási anyagnak a megállapításain. Azóta kezdett el érvelni amellelt, hogy Japán egy költségvetési többlettel, nem pedig költségvetési deficittel rendelkező ország. Morinaga érvelése Takahashi megállapítására épül.

Az IMF azért nem használja egy ország mérlegét politikai kritériumként, mert minden nemzeti vagyonnak számító állóeszköz (ingatlanok, például kormányzati hivatalok, egyetemek, kutatóintézetek, autópálya- és kikötői létesítmények stb.) piaci értékét nehéz megállapítani, illetve készpénzért likvidálni. A nagymértékben likvid pénzügyi követeléseket leszámítva kevés nemzeti eszköz váltható be adósságválság esetén. Ráadásul a gazdasági válság súlyosbodása után a nemzet állóeszközei végtelenül

leértékelődnek (nagy volatilitás). Más szóval, a legtöbb nemzeti eszköz fedezeti értékét nehéz felmérni, és annak valószínűsége, hogy egy gazdasági válság idején el lehet adni őket, elenyésző. Ezért az IMF egyértelművé tette álláspontját, hogy továbbra is a költségvetési hiány és a felhalmozott adósság GDP-hez viszonyított arányát fogja használni a költségvetési stabilitás meghatározásának kritériumaként. A kormányok ezzel összhangban statisztikai adatokat is közzétesznek.

Másképpen fogalmazva, a fizetéseképtelenné vált magáncégek eladhatják befektetett eszközeit és felhasználhatják azokat adósságuk kiszolgálására, de ez az analógia nem alkalmazható az állami adósságszolgálatra. A történelmi tapasztalatokon alapuló nemzetközi bölcsesség szerint a kormányok nem adnak el vagyontárgyakat adósságszolgálatra. Valójában gazdasági válságok esetén az államadósságot soha nem szolgálták ki eszközök eladásával (bár a szocialista rendszer összeomlása után az állami vagyon eladásához hasonló konstrukciót alkalmaztak a privatizációra. Amikor állami vállalatokat privatizáltak, azt a módszert alkalmazták, hogy a tulajdonuk egy részét kuponok vagy utalványok formájában a lakosságnak osztották szét, de sikertelenül. A legtöbb kuponos privatizációt egyes politikai és gazdasági bűnözői csoportok az állami vagyon elsikkasztására használták). A modern gazdaságokban az államadósságot kivétel nélkül hiperinflációval nullázták, kiegyenlítve a nép követeléseit (megtakarításait).

Takahashi-Morinaga érvelése azért hozta fel a nemzeti vagyont, hogy elbagatellizálja az államadósság felhalmozásának problémáját, és úgy gondolta, hogy az államadóssággal szemben beszámítható, de ez az érvelés egy újabb szofisztika, amely a valós gazdasági válságot próbálja egy formális könyvelési egyenleggel elúzni. Itt is összekeverik a könyvelési egyensúlyt (az utólagos konzisztenciát) és a valós egyensúlyt.

A kormány és a központi bank közötti félreértett kapcsolat: Stiglitz tévedése

Egy másik érv, amelyre Takahashi-Morinaga támaszkodik, az, hogy a BOJ által tartott JGB-eszközöket ellensúlyozzák a kormány JGB-kötelezettségei. Ez az az érv, amelyet Abe volt miniszterelnök élete utolsó éveiben, egy előadó körútja során használt, amikor büszkén kijelentette, hogy mivel a kormány és a központi bank anya- és leányvállalat viszonyban áll, ha olyan gazdasági számlát feltételezünk, amely integrálja a kormányzati szektorokat, a kormány és a BOJ kölcsönös követeléseit és kötelezettségeit kioltják egymást. Ez az elmélet sem az ő eredeti elképzelésükből származott.

Amikor Takahashi meghallgatott egy kissé kusza előadást, amikor J. Stiglitzet meghívták egy kormányzati bizottságba (2017. március 14.), gondosan megjegyezte Stiglitz mondatait, miszerint "a kormány adósságát a BOJ eszközei ellensúlyoznák, és a kormány adóssága egy csapásra drasztikusan csökkenne." Stiglitz két mondatot írt egy

diára az alábbiak szerint.

Cancelling government debt owned by government (BOJ)

(A kormány tulajdonában lévő államadósság törlése)

- **Overnight reduction in gross government debt - allaying some anxieties**

(A bruttó államadósság egyik napról a másikra történő csökkenése - némi aggodalom eloszlatása)

3. Resolving Debt-tax dilemma

- Many worry about excessive Japanese debt
 - If there were a large increase in interest rates, government might face a problem
 - But raising VAT or Consumption Taxes to reduce deficit will be counterproductive
- Three steps forward
 - Carbon tax—raises revenue, improves the environment, and stimulates economy *all at the same time*
 - Higher carbon price will induce firms to make investments to retrofit the economy
 - Increasing support even in US
 - Cancelling government debt owned by government (BOJ)
 - Overnight reduction in gross government debt—allaying some anxieties
 - Restructuring debt towards perpetuities and long-dated paper
 - Shifts risk of interest rate increases away from government
 - Government would pay little for this restructuring
 - Issuing perpetuities low cost way of raising additional revenues to provide necessary government expenditures and to stimulate the economy

Source: J. Stiglitz, *A Transition to Sustainable and Shared Prosperity*, March 14, 2017, Tokyo (A lecture slide page 15).

Nehéz megérteni, hogy Stiglitz pontosan mire gondolt mindössze két sornyi szöveggel, de ha azt akarta sugallni, hogy a BOJ által tartott JGB-ket (hiteleket) és a kormány JGB-ket (adósságokat) törlik, akkor Stiglitz elemi tévedést követ el. Nevezzük ezt az elemi tévedést "Stiglitz csapdájának" vagy "Stiglitz tévedésének".

Ez az érvelés egy elemi tévedés, amely összemosza a könyvelési szabályokat a valós összefüggésekkel. Minden szavát elhinni, csak azért, mert az előadó Nobel-díjas tudós, az csak a tudatlanságukat mutatja. A BOJ által tartott JGB-eszközök nem ellensúlyozzák a kormány JGB-kötelezettségeit. Ez azért van így, mert a JGB-k nem a kormány és a BOJ

közötti hiteleszközök. A JGB-k a kormány által kibocsátott jelzálog-fedezetű értékpapírok, amelyeknek fedezetét a lakosság jövőbeli adóbevételei képezik, és még ha az értékpapírok tulajdonosa változik is, a jelzálog-fedezetű értékpapírok jellege (a lakossággal szembeni, jövőbeli adóbevételekből visszafizetendő kötelezettségek) változatlan marad. Ezért ezek nem olyan jellegű értékpapírok, amelyek a kormány és a BOJ között beszámíthatók. Ha tényleges ellentételezésre kerül sor, az vagy akkor következik be, amikor a kormány nem teljesíti a JGB-k visszaváltására vonatkozó kötelezettségeit, vagy amikor a BOJ a JGB-ket nem-teljesítő követelésként elidegeníti. Bármelyik esetben, ha ez valósággá válna, a kormány megbénulna, a Bank of Japan mint fizetéseképtelen intézmény elveszítené minden hitelességét, a jen zuhanórepülésbe kezdene, és a nemzetgazdaság az összeomlás szélére kerülne.

A nemzetgazdasági számviteli rendszer úgy van felépítve, hogy ne lehessen a kormány javára manipulálni. A kormány a nem-pénzügyi szektor, a BOJ pedig a pénzügyi szektor. A pénzeszközök mozgását a pénzügyi szektorban úgy rögzítik, hogy az tükrözze a pénzeszközök kereslet-kínálati viszonyát a nem-pénzügyi szektorban. Ezért ezeket nem szabad ellentételezni, mint a magánvállalkozások közötti hitelnyújtás és hitelfelvétel esetében. Ez a nemzeti számvitel egyik alapelve. Különösen a Japán Bank be- és kiáramló pénzeszközeit kell úgy nyilvántartani, hogy azok tükrözzék a pénzeszközök mozgását a kormányzat és a magánszektor között, és nem lehet egymással szemben beszámítani, mint a magánvállalkozások (pénzügyi és nem pénzügyi) közötti elszámolási kapcsolatok esetében. Elfogadhatatlan, hogy a BOJ-t a kormány leányvállalataként kezeljék, ami a fejlődő országokban néha előfordul. Abe Shinzo, a néhai japán miniszterelnök, aki úgy gondolta, hogy a BOJ pénzeszközeit a kormány kívánsága szerint kezelheti, az olyan fejlődő ország-beli politikusokkal volt egy szinten, akik nem tartják be a pénzügyi fegyelmet.

A nemzetgazdasági számvitel elmélete egy speciális terület a közgazdaságtanban, és csak kevés szakértője van a területnek. Ezért van az, hogy a legtöbb egyetemi közgazdasági tanszék nem tanítja a nemzetgazdasági számvitel elméletét és gyakorlatát. Nehéz megérteniük azoknak, akik soha nem tanulták a nemzeti számvitel rendszerét, de sekélyes és naiv dolog annak örülni, hogy "eltűnt az adósság" azzal, hogy beszámítják azt, amit nem lehet beszámítani.

Röviden, a Takahashi-Morinaga érv egy kezdetleges tévedés, amely összekeveri a vállalati számvitelt a kormányzati-központi banki számvittel, és tudatlanságon alapuló szofisztika.

A GDP-be vetett vak hit az illúzió gyökere (tévhit)

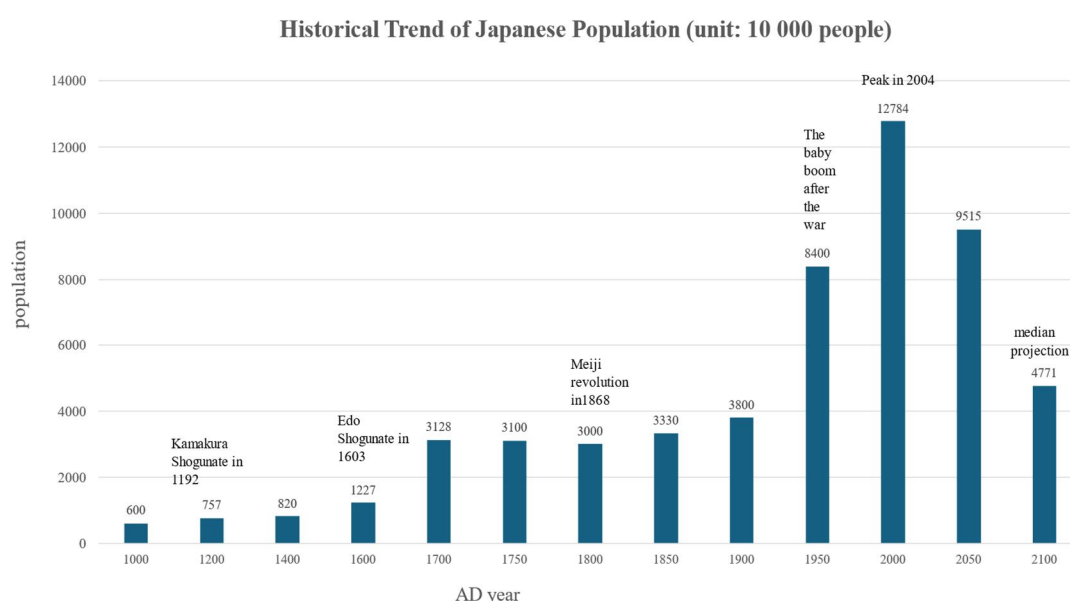
Sokan úgy gondolnak a GDP-re, mint a nemzetgazdaság megértésére szolgáló univerzális fogalomra, de mivel ez egy absztrakt mennyiség, a GDP nem sokat tud mondani a gazdaság valóságáról. A "vak hit a GDP-ben", mintha a GDP mindent el tudna mondani a nemzetgazdaságról, a gazdaság megértésének téves módja.

A nemzetgazdasági számviteli rendszer, amely a GDP-t rögzíti, számos statisztikai és imputációs (némileg képzeletbeli) műveletnek van alávetve, de alapvetően a GDP a vállalatok (beleértve az egyéni vállalkozásokat is) által a társadalmi munkamegosztásban létrehozott összesített hozzáadott értéket rögzíti. A hozzáadott érték nagyságát a munka mennyisége és minősége határozza meg, függetlenül a munka tartalmától. A marxi közgazdászok néha különbséget tesznek a termelő és nem-termelő munka között, de a nemzetgazdasági számlák jelenlegi rendszerében nincs ilyen megkülönböztetés (a volt szovjet blokk ezt külön számon tartotta a gazdasági számláiban). A "nélkülözhetetlen munkás (essential worker)" kifejezés a COVID-19 járvány idején forró téma volt, és ez az érv hasonlít a marxi közgazdaságtan produktív munka – nem-produktív munka érvéhez.

Ahogy több munkaerő kerül be a társadalmi munkamegosztásba, úgy nő a GDP. Japánban a népességfogyással együtt évről évre csökken a munkaképes népesség, a 2000-es évek első két évtizedében mintegy 10 millióval. Ez a csökkenés legalább 2100-ig folytatódni fog. Ez a jelenség nem csak Japánra jellemző, de mióta Japán modern nemzetté vált, most először fordult elő, hogy a népesség fogyni kezdett, és ezért az utóbbi 150 évben most először zsugorodik a gazdaság és a társadalom. Mostantól kezdve a japán emberek legalább a következő 70-80 évben nem növekvő, hanem zsugorodó társadalomban fognak élni.

Az Abe-kormány idején azonban a foglalkoztatottak száma 4,3 millióval, a nominális GDP pedig több mint 50 trillió jennel nőtt a drasztikusan csökkenő munkaerő-állomány ellenére. Abe miniszterelnök az Abenomics sikereként dicsekedett a növekedéssel. A foglalkoztatás tényleges növekedését vizsgálva azonban kiderül, hogy a foglalkoztatottak számának növekedése az Abenomics-korszakban nem a fiatal munkavállalók foglalkoztatásának növekedése, hanem a 65 éves és annál idősebb nyugdíjasok (3 millióval több), valamint a háziasszonyok (2 millióval több) foglalkoztatásának növekedése volt az oka. Vagyis olyanoké, akik korábban nem számítottak aktív munkavállalóknak. Ha ez az Abenomics eredménye, akkor ez egy dermesztő jel. A foglalkoztatottak számának ilyen típusú növekedése csupán a megélhetési nehézségek eredménye, a GDP növekedése pedig csupán az aktív dolgozók számának növekedése, ami nem az Abenomics eredménye, hanem inkább az emberek megélhetési nehézségei okozzák.

Az Abenomics által beszennyezett emberek úgy gondolják, hogy a GDP növekedhet (és növekednie is kell), de ha a dolgozó népesség csökken, akkor a GDP is csökkenni fog. A nyugdíjkorhatár meghosszabbítása, az idősek foglalkoztatása és a háziasszonyok fokozott munkába állása egy bizonyos ideig folytatódni fog, ami a foglalkoztatottak számának ismételt növekedését vagy csökkenését eredményezi (és így a GDP ismételt enyhe növekedését vagy csökkenését), de hosszú távon a foglalkoztatottak száma csökkenni fog, és a GDP ennek megfelelően zsugorodik.

Note: The lowest projection and the highest projection in 2100 are 38 million and 64 million respectively. The illustration was modified by the author because of the space limitation, therefore differs from the original one.

Source: Long-term Projection of Japanese Population, the government committee in 2011

Megjegyzés: A legalacsonyabb és a legmagasabb előrejelzés 2100-ra 38 millió, illetve 64 millió fő.

Az ábrát a szerző helyszűke miatt módosította, ezért eltér az eredetitől.

Forrás: A japán népesség hosszú távú előrejelzése, a kormánybizottság 2011-ben.
(https://www.soumu.go.jp/main_content/000273900.pdf)

Van olyan érv, hogy még ha a dolgozó népesség felére csökken is, ha a munkatermelékenység megduplázódik, a GDP nem fog csökkenni, de ez csupán egy aritmetikai művelet, és semmit sem mond a reálgazdaság és a társadalom strukturális változásairól. A valós világban fellépő munkaerőhiánynak jelentős hatása lesz a

nemzetgazdaságra. Japán most a zsugorodás korszakának küszöbén áll. Később a történelem majd meg fogja mutatni, hogy az úgynevezett "elveszett 20 év" vagy az "elveszett 30 év" kifejezések, amellyel a 21. század eleji Japánban a hosszú ideig tartó stagnálást megnevezték, valóban egy átmeneti időszak volt, amikor Japán a növekedés korszakából a zsugorodás korszakába átfordult. Az Abenomics-ot olyan politikai kudarcként fogják elkönyvelni, amely ahelyett, hogy az ilyen történelmi változásokkal foglalkozott volna, megrekedt a régi növekedési mentalitásban, végtelen államadósságot halmozott fel, és hatalmas terhet hagyott a jövő generációira.

Az átmeneti időszakba lépő Japánban nincsenek olyan társadalmi-gazdasági feltételek, amelyek mellett a bérek és árak erényes ciklusa tartósan működhetne. Az erényes ciklusok hosszú távon akkor működnek, ha évről évre új munkaerő lép be a munkaerőpiacra, és a fogyasztói piac a munkaerőpiac bővülésével együtt bővül. Japán már régen túl van ezen az időszakon. Bár a növekedés a munkatermelékenység növelésével fenntartható, nem könnyű tartósan növelni a munkatermelékenységet egy olyan fejlett gazdaságban, amely elérte a gazdasági telítettség állapotát. Mindazonáltal a monetáris lazító politika folytatása egy erényes ciklus kialakulásáig, amelyet a jelenlegi kormány és a BOJ fenntart, az államadósság folyamatos felhalmozását jelenti. Ez az út a csőd felé vezet.

A munkaerőhiány a különböző gazdasági ágazatokban már ma is komoly méreteket ölt. A közinfrastruktúra karbantartása és kezelése, valamint az üres lakások problémája évről évre súlyosabbá válik. Hogyan fogják megoldani a munkaerőhiányt a mindennapi élet fenntartásához nélkülözhetetlen alapvető területeken? Ez a legnagyobb probléma, amellyel Japánnak a jövőben szembe kell néznie.

Az olyan gazdaságélénkítő politikák helyett, amelyek a GDP - ami egy elvont mennyiség - növelését célozzák, olyan konkrét és részletes politikákra lesz szükség, amelyek a szociális gazdaságban bekövetkezett változásokkal összhangban megváltoztatják a foglalkoztatási struktúrát. Olyan politikákra lesz szükség, amelyek a tercier iparban foglalkoztatott úgynevezett "nem alapvető fontosságú munkavállalók" helyett az "alapvető fontosságú munkavállalók"-ra irányulnak. A más ipari országokhoz képest szokatlanul nagyra nőtt élelmiszer- és italszolgáltató ipar, valamint a nem alapvető fontosságú szórakoztató szolgáltató ipar megszűnik, és az itt dolgozók munkaerejét át kell csoportosítani az alapvető fontosságú szektorba. Ellenkező esetben a társadalom alapvető infrastruktúrája nem lesz képes fenntartani magát. Ezt a fajta történelmi és társadalmi kihívást nem lehet megoldani a GDP növelésére irányuló politikákkal. A fogyasztás növelése révén megvalósuló GDP- növekedéshez való ragaszkodás - akár még a költségvetési hiány rovására is -, csak nagy negatív örökséget fog felhalmozni a japán

társadalom jövőjére nézve.

Másrészt, a japán gazdaság és társadalom zsugorodása egy perspektívák nélküli, kilátástalan jövőjű társadalmat eredményez, vagy a GDP csökkenésével az ország szegényebbé válik? Ha fontolóra vesszük egy társadalom gazdasági és társadalmi életében a mennyiségre való törekvésről a minőségre való törekvésre történő áttérést, akkor a társadalmi-gazdasági jólét értékei is megváltoznak.

Egy, a közeljövőben a népesség nagymértékű csökkenésével jellemezhető társadalomban a társadalmi értékek úgy fognak megváltozni, hogy az emberek nem a fogyasztás átmeneti áramlásában lelik majd örömüket, mint most, hanem a lakhatás és az életkörülmények javulásából eredő, az élet megfizethetőségéből (az állóeszközök növekedése) fakadó örömet fogják értékelni. A társadalom nagyobb értéket fog tulajdonítani az élet megfizethetőségének, amely a készletek használatából származik, mint a fogyasztás áramlásából. A 22. század közeledtével az ilyen típusú viták valószínűleg egyre aktívabbá válnak.

A mai Japán a gazdasági növekedés és a zsugorodás közötti átmeneti időszakban van. Legalábbis 2100-ig Japánban nem lesznek meg a magas gazdasági növekedéshez szükséges társadalmi-gazdasági feltételek. A felhalmozott államadósság egyre inkább a jövő nemzedékek terhévé válik. Az azonnali növekedésre koncentráló és államadósságot felhalmozó politikák csak a jövőbeli katasztrófákat fogják növelni. Ennek ellenére egyes felelőtlen emberek hangosan követelik a költségvetési ösztönzést. Felelőtlen emberek minden korban vannak, de a közvéleménynek komolyabban kellene gondolkodnia a jövőről. Amennyire komolyan fel kellene készülniük a Nankai-völgyi földrengésre, legalább annyira tudatában kéne lenniük az olyan ember által előidézett katasztrófák súlyosságával, amelyeket elhibázott politikai döntések okoznak. Nem szabadna bedőlnünk egy frappánsan megfogalmazott felelőtlen szofisztikának.

2024. márciusa